MTT jubiláris konferencia
Szabadka, 2011. dec. 17.

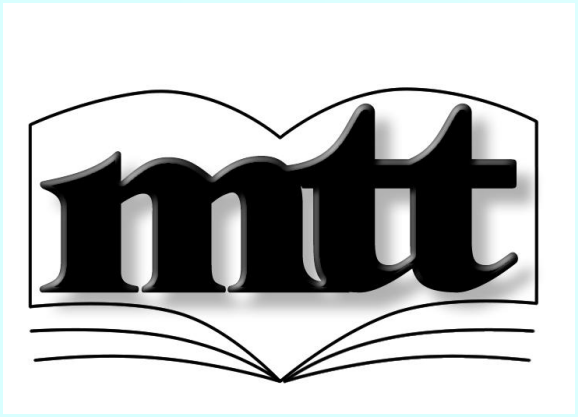

Gábrity Molnár Irén:

Vajdaság népességének háború okozta attitűdjei

Adatforrások

1. Elsődleges források:

- Kérdőíves felmérések
- Mélyinterjúk (SCOPES)

2. Másodlagos források:

- Statisztikai évkönyvek
- Korábbi kutatási eredmények
- Szakmai publikációk

Előzetes megállapítások:

1. Vajdaság multikulturális jellege akkor nem vált előnyére, amikor a mindenkori aktuális hatalom megkísérelte alárendelni egy domináns etnikum érdekének.
2. A délszláv háború hatására jelentősen megváltozott a térség demográfiai arculata.
3. A válság éveiben tömeges emigráció: egzódusz.
4. A menekültek Vajdaságba telepedése megváltoztatta a térség etnikai struktúráját.
5. A tartomány „elszerbesítése” hatott a helyi társadalom és közélet viselkedéselemeire is.

Interperszonális kapcsolatok – korábbi kutatáseredmények:

Vajdaságban a Titói időszakban a nemzetiségek közötti távolságtartás/distancia kisebb mint a Szerbia déli területein:

- 71% semmilyen megkülönböztetést nem tanúsított, sőt a magyarok 85%-a elfogadta a más nemzetiségű honfitársait. A distancia jugoszláviai átlaga 59% volt *(Pantić, 1967).*
- 1979-ben jelen volt a kulturális paralelizmus és tolerancia is, a kulturális közeledés és egybekapcsolódás jeleivel *(Baćević, 1979)*

Tito halála után: etnikai distancia

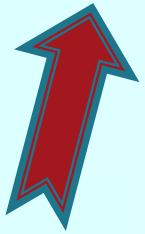

1988 és 1990 között a politikai hangulattól függően változott a vajdasági lakosság etnikai attitűdje: ***kulturális differenciálódás***.

A tartomány lakosságának „csak” 10%-a mutat fel „nacio-kulturális bezártságot” (*Baćević, 1990*).

A házasodás szempontjából a magyarok szerbeket 76%-ban elfogadták és csak 9%-uk utasította el.

A szerbek a magyarokat mint házastársat 57%-ban elfogadták, 29%-ban elutasították (*Baćević, 1991*).

A délszláv háború idején: sovinizmus és az etnikai bezárkózás jelei (1993)

A szerb lakosság egyharmada latens vagy kifejezett ellenszenvet, türelmetlenséget vagy gyűlöletet érzett más nemzetiségi csoportokkal szemben.

Legmagasabb fokú ***intolerancia*** az albánok irányába mutatkozott (77,8%), utánuk a muszlimok (73,1%), horvátok (69,1%), magyarok (56,6%) és a macedónok (44,1%) következtek (*Golubović–Kuzmanović–Vasović, 1995*).

A vajdasági nemzetiségi térséget a szerb-magyar viszonyok határozták meg

- A *magyarok* viszonylag magas nemzeti toleranciakészségről tettek tanúságot, de kifejezték elégedetlenségüket is a kollektív és individuális jogaikkal kapcsolatban: „világosan látták etnikai egyenlőtlenségüket”

- A szerb kutatók szerint nőtt a vajdasági magyarok körében a nacionalizmus, elsősorban annak a „polgári típusa, legális intézmények által kanalizálva” *(Ilić—Cvejić, 1997)*

A letelepedett negyedmilliós menekültáradat következtében
Vajdaság össznépességének 2/3-a szerb lett, s az őshonosok és bevándoroltak aránya kiegyenlítődött.

- **Vajdaságban a menekültek aránytalan letelepítésével etnikai szerkezetbontás történt, s emiatt változtak a nemzetiségi sztereotípiák, sőt a politikai szervezetek is akcióba lendültek.**
- A kisebbségek szórványosodása miatt a Tartományban „**nincs egységes területi humán erőforrás-koncentráltság**” sem (*Ilić, 2002)*

1. grafikon: Hogyan itéli meg a menekültek státusát Vajdaságban? (Ilić, 2002: 10).

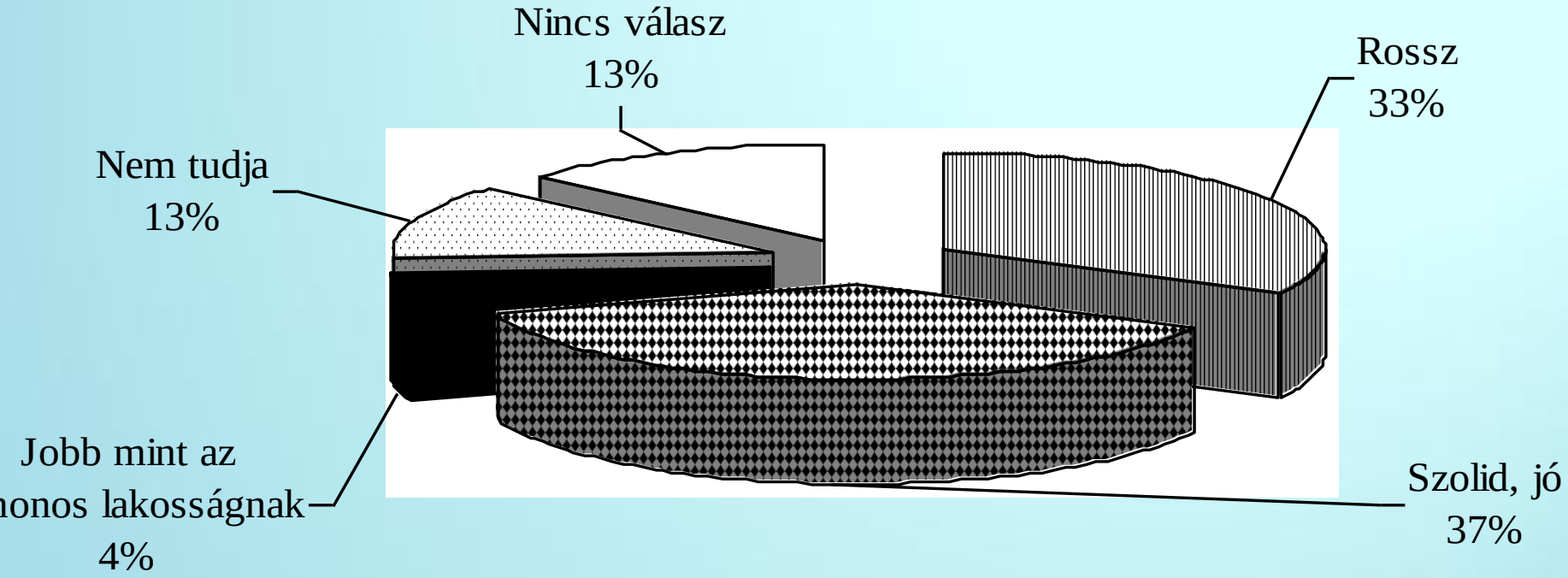

- A leghatásosabb befolyást a lakosságra a *közvetlen környezetben megélt attitűdök* gyakorolták: a településre érkező menekülthullámok, etnikai incidensek, a kortársak és a médiapropaganda.

- A frusztráció, a megélhetési nehézségek, az általános kilátástalanság felszínre hozták a közember rejtett komplexusait is, sőt fogékonnyá tették őt a szélsőséges gondolkodásra.

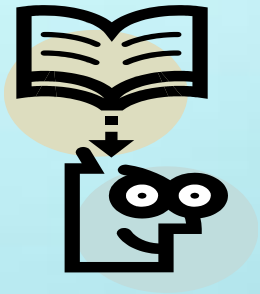

2. grafikon: Milyen területen okoznak a menekültek problémát a helybéli lakosoknak?
(Ilić, 2002: 11).

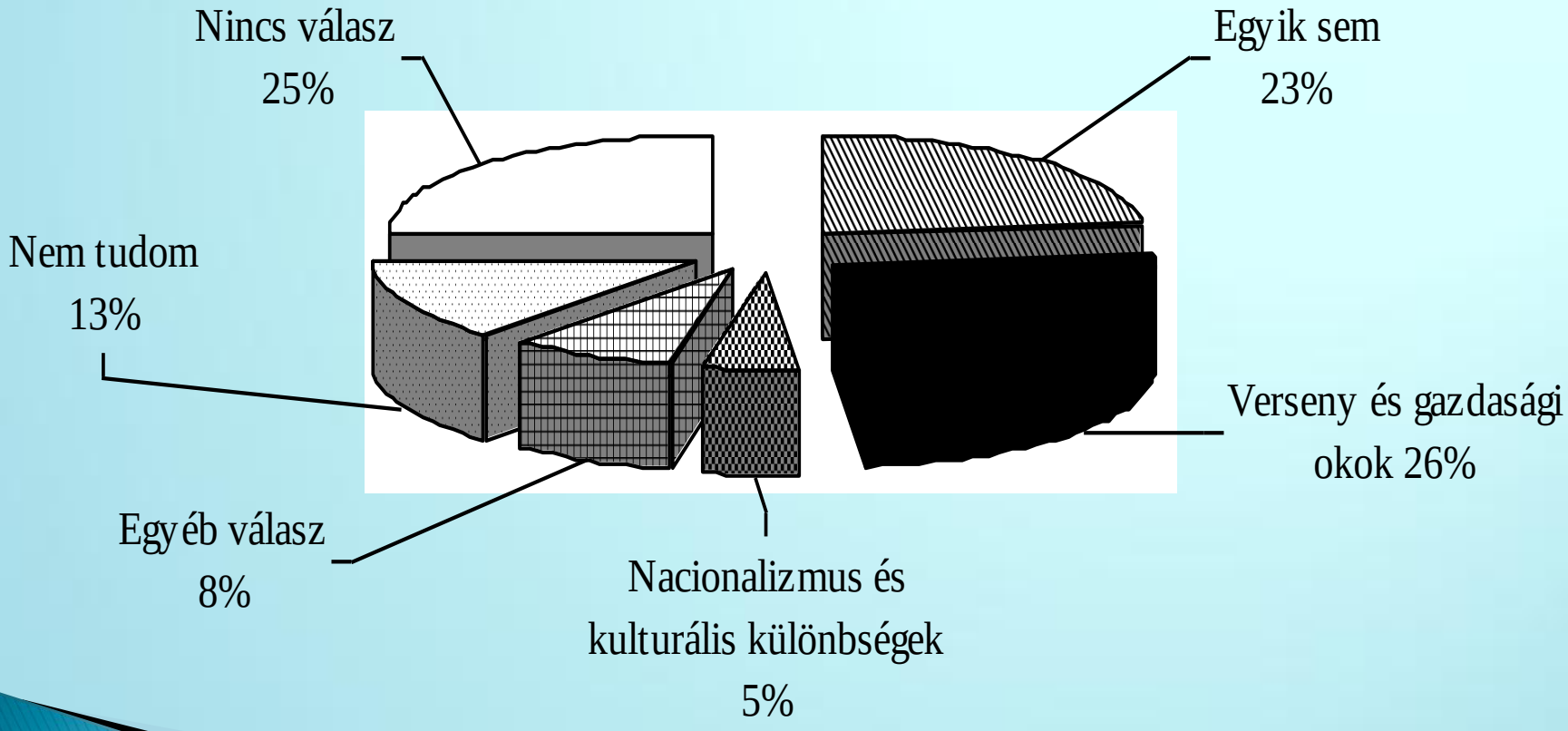

3. grafikon: Igaz-e, hogy a menekülteknek előnyük van a miunkahelyszerzés terén?
(Ilić, 2002: 17).

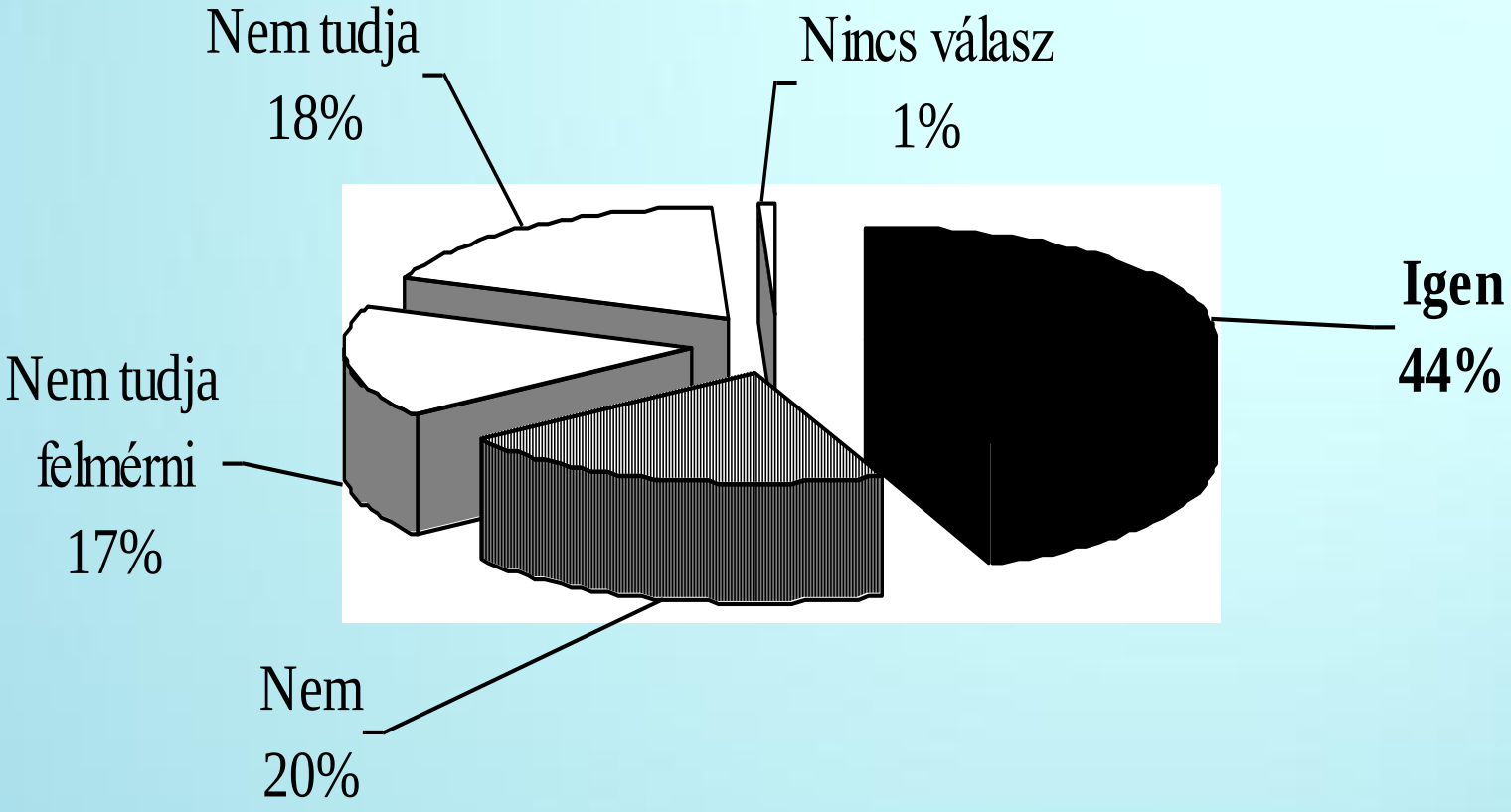

4. grafikon: Van-e különbség a menekültek és a helybéli lakosság munkaszokása között?

(Ilić, 2002:18)

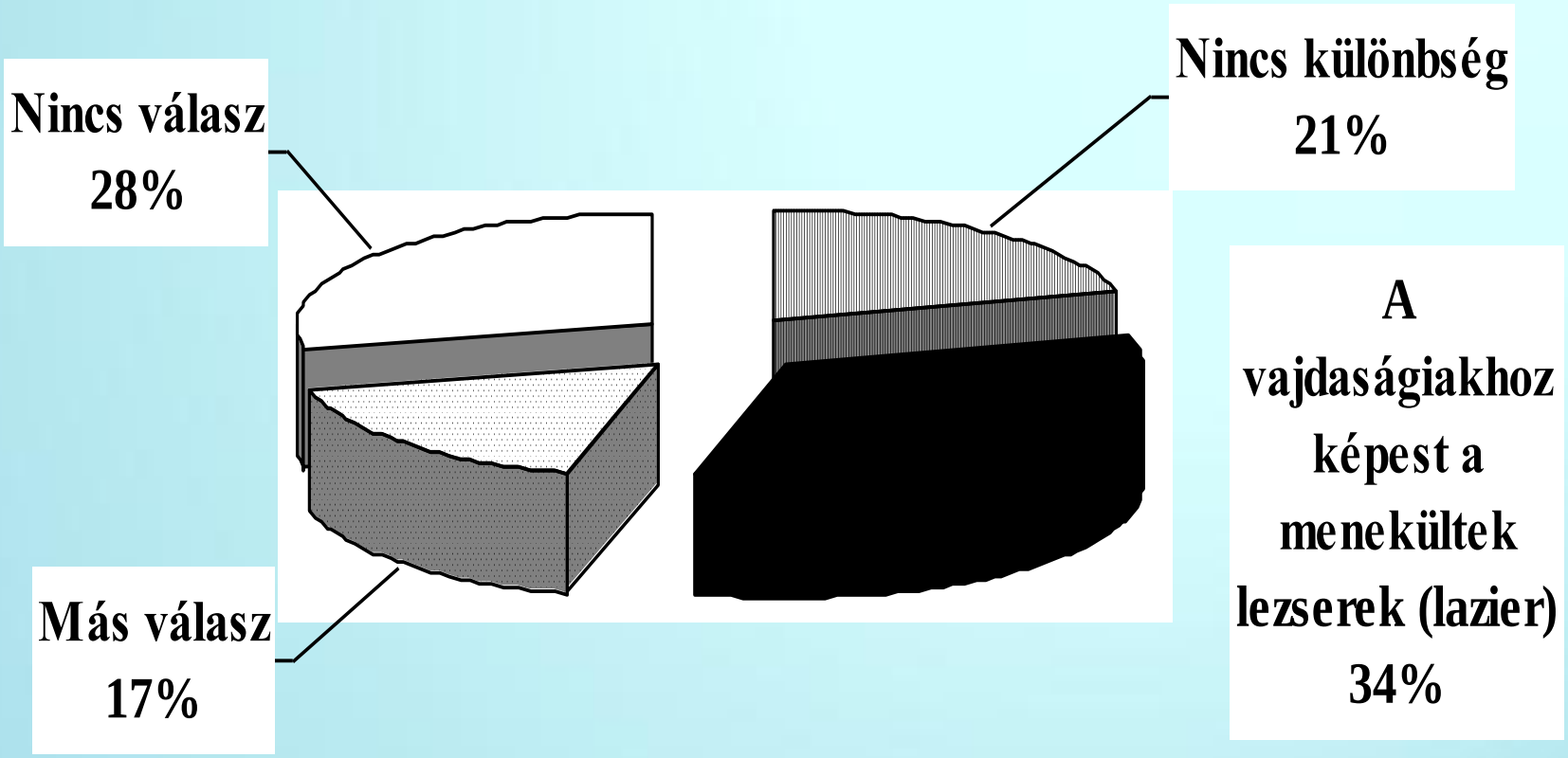

Nemzeti távolságtartás a fiataloknál

- *Etnocentrizmus* a 20 és 23 év közötti fiatalok körében a legkifejezettebb. Ez a nemzedék Jugoszlávia szétesése és a háború idején járt általános iskolába, *keveset utazott külföldre*.
- A Belgrádi Emberjogi Központ 2004–es adatai szerint (*UNDP 2005:41*) a 15 és 25 év közötti nemzedék 51,5%–a sohasem járt külföldön, 14,2%–a csak egyszer utazott külföldre, és mindössze 31,1%–a volt külföldön már több alkalommal.
- Vajdaságban *(Radivojevic, 2007)* a fiatalság körében csökkent *a nemzeti identitás* fontossága – *transznacionális nézetek*

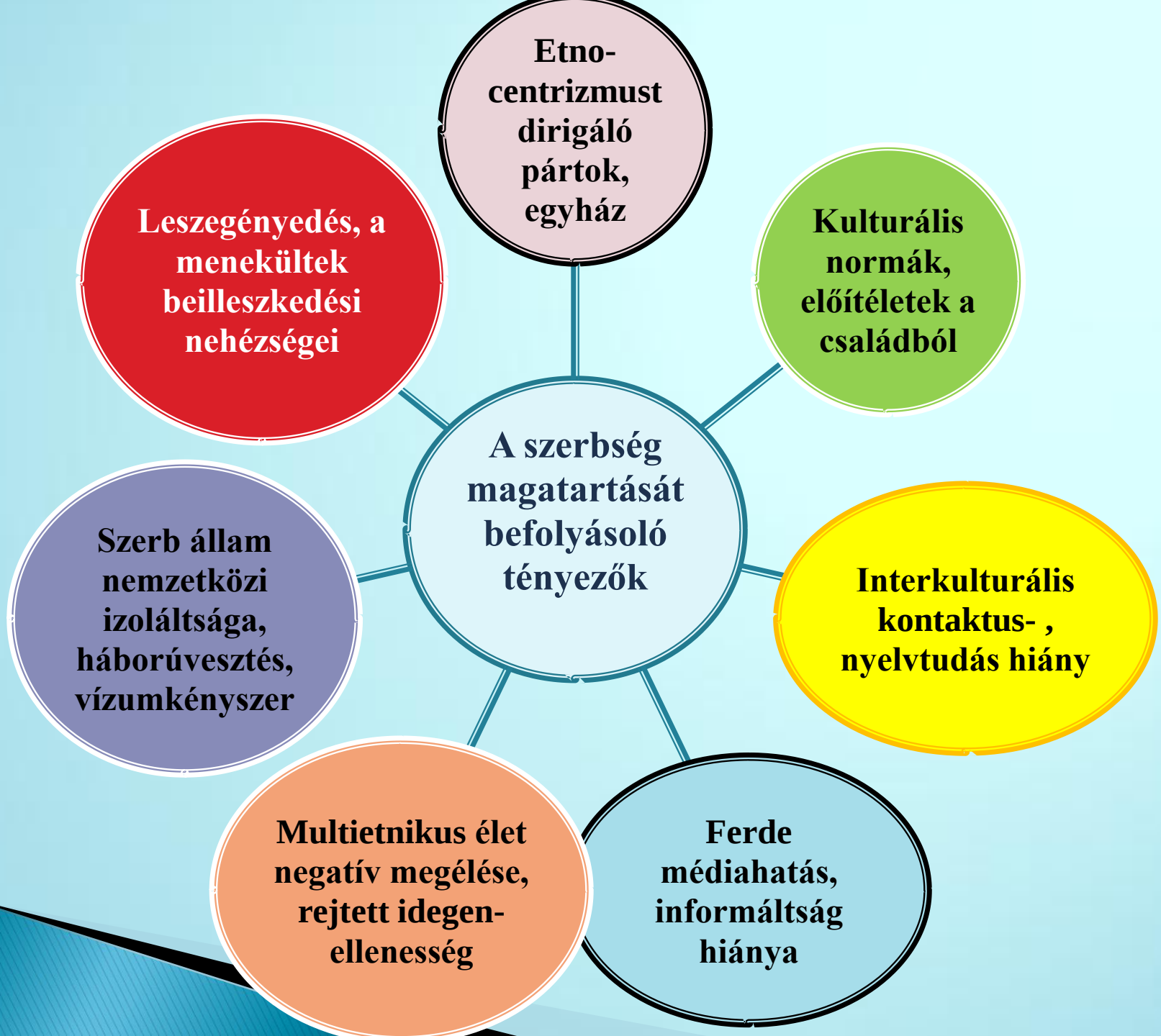
A szerbség magatartását befolyásoló tényezők
Etno-centrizmust dirigáló pártok, egyház
Kulturális normák, előítéletek a családból
Interkulturális kontaktus- , nyelvtudás hiány
Ferde médiahatás, informáltság hiánya
Multietnikus élet negatív megélése, rejtett idegen-ellenesség
Szerb állam nemzetközi izoláltsága, háborúvesztés, vízumkényszer
Leszegényedés, a menekültek beilleszkedési nehézségei

Vajdasági magyarok lehetséges pozicionálása

−

- Kisebbségi/hátrányos létmegélés
- Számbeli fogyatkozás
- Munkaerőpiaci esélyegyenlőtlenség
- Szervezetlenség, izolálódás
- Világos jövőkép-, stratégiahiány

+

- Versenyképesség, iskolázottság
- Minőséges emberi erőforrás
- Foglalkoztatottság, vállalkozói hajlam
- Önszerveződés, nyitottság
- Pozicionálás, előnyök kihasználása

A vajdasági magyarság etnikai csoportosulását befolyásoló attitűdök
Etnikai fogyatkozás, hátrányos státus-megélés
Anyanyelvű oktatási és művelődési intézmények sorvadása
Szerb állam centralista intézkedései és nemzetközi izoláltsága
Szerb menekült-hullámok és etnikai atrocitások megélése
Interkulturális kontaktusok, többnyelvű kommunikáció hiány
Globális kultúra és külföldi médiahatás
Megöröklött kulturális normák, előítéletek a családból
Kisebbségi pártok, civil szerveződés, nemzeti érdekvédelem

Konklúziók

- *Szerbiában és Vajdaságban latens extrémizmus és radikalizmus húzódik meg a demokratizálódás mögött*.
- A multikulturális életszokások közepette egyes *etnikumok nem egyformán élik meg a kulturális súrlódásokat*, nem egyformán toleránsak a nemzetiségekkel vagy kisebbségekkel szemben.
- *Nincs nyílt idegengyűlölet, de jelen van a rejtett idegenellenesség*.
- A lakosság zöme előítéletekkel él, miközben nem ismeri eléggé szomszédjai nyelvét és kultúráját.
- A másság elfogadását a *másság megismerésével* erősíteni lehet

Vajon Szerbia lakossága a nemzetállam koncepciója helyett megérett-e arra, hogy végleg elfogadja a *kulturális pluralizmus* elvét?

Köszönöm a figyelmet!